

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO RINKIMŲ ĮSTATYMO 2 STRAIPSNIO 5 DALIES (2012 M. KOVO 22 D. REDAKCIJA) ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2012 m. rugsėjo 5 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Bieliūno, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovams Seimo nariams Vyteniui Povilui Andriukaičiui, Andriui Burbai, Algimantui Salamakinui,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Seimo atstovui Seimo nariui Remigijui Žemaitaičiui, remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2012 m. rugpjūčio 23 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 8/2012 pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija) neprieštaruoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 74 straipsniui, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymas ištirti Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitiktį Konstitucijai grindžiamas šiais argumentais.

1. Pagal konstitucinį teisinės valstybės principą teisėkūros subjektai teisės aktus gali leisti tik neviršydami savo įgaliojimų, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna, teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius, turi būti paisoma teisės aktų hierarchijos, dėl kurios draudžiama žemesnės galios teisės aktais nustatyti tokį reguliavimą, kuris konkuruotų su nustatytoju aukštesnės galios teisės aktais arba jį paneigtų. Vienas esminių konstitucinio teisinės valstybės principo elementų yra reikalavimas netaikyti teisės akto, prieštaraujančio aukštesnės galios teisės aktui.

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo, kad „Konstitucijoje yra įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, kai asmuo, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmuo, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento <...> pareigų, pagal Konstituciją niekada negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu <...>, t. y. negali užimti tokių Konstitucijoje nurodytų pareigų, kurių ėjimo pradžia pagal Konstituciją yra susieta su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu“. Taigi ginčijama Seimo rinkimų įstatymo nuostata, pagal kurią asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalina iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, negali būti renkamas Seimo nariu tik jeigu nuo sprendimo pašalinti jį iš užimamų pareigų ar panaikinti jo Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai, prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir oficialiajai konstitucinei apkaltos doktrinai.

2. Remdamasis Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime suformuluotomis oficialiosios konstitucinės apkaltos doktrinos nuostatomis, kad Respublikos Prezidento, kaip ir bet kurio kito Konstitucijos 74 straipsnyje nurodyto asmens, sulaužiusio priesaiką, šiurkščiai pažeidusio Konstituciją, pašalinimas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka nėra savitiksliis ir kad apkaltos instituto konstitucinė paskirtis yra ne tik vienkartinis tokių asmenų pašalinimas iš užimamų pareigų, bet ir daug platesnė – užkirsti kelią asmenims, šiurkščiai pažeidusiems Konstituciją, sulaužiusiems priesaiką, užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje nurodytos priesaikos davimu, pareiškėjas teigia, kad ginčijama įstatymo nuostata prieštarauja Konstitucijos 74 straipsniui.

3. Konstitucijos 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valdžios galias riboja Konstitucija. Tai reiškia, kad Seimas, kaip įstatymų ir kitų teisės aktų leidėjas, yra savarankiškas tiek, kiek jo galių neriboja Konstitucija. Taigi Seimas yra saistomas Konstitucijos ir galiojančių Konstitucinio Teismo nutarimų. Seimas, nustatydamas ginčijamą teisinį reguliavimą, viršijo Konstitucijoje jam nustatytas galias.

4. Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas. Pareiškėjas teigia, jog Konstitucijos vientisumo principas suponuoja tai, kad

Konstitucijos saugomų vertybių sandūroje turi būti randami sprendimai, užtikrinantys, kad nė viena iš tokių vertybių nebus paneigta ar nepagrįstai apribota. Konstitucijos principai ir normos sudaro darnią sistemą, todėl negalima vienu normų ar principų aiškinti paneigiant kitų principų ar normų esmę. Taigi įstatymų leidėjas neturi teisės nustatyti tokio teisinio reguliavimo, kuriuo būtų apribota ar paneigta galimybė tiesiogiai taikyti Konstituciją. Seimas, ginčijamą teisinį reguliavimą nustatydamas nepakeitęs esamo konstitucinio apkaltos reguliavimo, savo sprendimą grindė tuo, kad jam tai leidžia Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (toliau – ir Konvencija), kuri pagal Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis. Pasak pareiškėjo, toks galiojančių Konstitucijos normų interpretavimas pažeidžia konstitucinę teisės aktų hierarchijos ir teisinės sistemos darnos principą, kartu ir Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjui nustatytus reikalavimus.

5. Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai. Minėtu Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimu ginčyta Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo nuostata (2004 m. gegužės 4 d. redakcija), kad „Respublikos Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo praėjo mažiau kaip 5 metai“, buvo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai. Reikalavimai, asmeniui keliami, kad jis būtų renkamas Seimo nariu ir Respublikos Prezidentu, pagal esamą konstitucinį reguliavimą yra susieti, todėl sulaužęs priesaiką, šiurkščiai pažeidęs Konstituciją ir apkaltos proceso tvarka iš užimamų pareigų pašalintas asmuo nei Respublikos Prezidentu, nei Seimo nariu niekada negali būti renkamas, kol Konstitucija nėra pakeista ar papildyta. Tai žinodamas, bet to nepaisydamas, Seimas priėmė ginčijamą Seimo rinkimų įstatymo nuostatą, kuria pažeidžiama Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalis.

6. Atsižvelgiant į tai, kad ginčijama įstatymo nuostata neatitinka minėtos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime suformuotos asmens, šiurkščiai pažeidusio Konstituciją ar sulaužiusio priesaiką, negalėjimo būti renkamam *inter alia* Seimo nariu doktrinos, šis įstatymas prieštarauja Konstitucijos 107 straipsnio 1 daliai, pagal kurią *inter alia* Seimo aktas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai, to paties straipsnio 2 daliai, pagal kurią Konstitucinio Teismo sprendimai klausimais, kuriuos Konstitucija priskiria jo kompetencijai, yra galutiniai ir neskundžiami. Pabrėžtina, kad pagal Konstituciją Konstitucinio Teismo nutarimo teisinė galia negali būti įveikta įstatymų leidėjui priėmus įstatymą, kuriame įtvirtinama tokia pat ar analogiška teisės norma, kokia buvo pripažinta prieštaraujančia Konstitucijai.

II

1. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo

atstovo Seimo nario R. Žemaitaičio rašytiniai paaiškinimai.

2. Pasak suinteresuoto asmens atstovo, ginčijama Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo nuostata neprieštarauja Konstitucijai. Jo nuomonė grindžiama šiais argumentais.

2.1. Ginčijamas įstatymas buvo priimtas įgyvendinant Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 6 d. sprendimą byloje *Paksas prieš Lietuvą*, kuriame buvo konstatuota, kad teisinis reguliavimas, draudžiantis Rolandui Paksui būti renkamam į Seimą, Konvencijos Protokolo Nr. 1 3 straipsnio požiūriu yra neproporcingas. Seimas, vykdydamas Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus, turėjo įtvirtinti *restitutio in integrum*, t. y. atkurti situaciją, buvusią iki minėto Europos Žmogaus Teisių Teismo pripažinto žmogaus teisių pažeidimo.

2.2. Konstitucijos preambulėje įtvirtintas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis, atsakingo valdymo imperatyvas, konstitucinis teisinės valstybės principas; Konstitucijos 18 straipsnyje, 138 straipsnio 3 dalyje išreikštas tautos pasitikėjimas Konvencija, Tarptautiniu pilietinių ir politinių teisių paktu ir Europos Sąjungos sutarties 2 straipsniu ir nepaneigta galimybė tam tikrus klausimus tiesiogiai reguliuoti Konvencija, Tarptautiniu pilietinių ir politinių teisių paktu ir Europos Sąjungos sutarties 2 straipsniu. Pagal minėtas Konstitucijos nuostatas reikalaujama ją aiškinti taip, kad nebūtų jokio prieštaravimo Konvencijai, Tarptautiniam pilietinių ir politinių teisių paktui ir Europos Sąjungos sutarties 2 straipsniui.

2.3. Seimas, įgyvendindamas minėtą Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą, turėjo vadovautis ir suinteresuoto asmens atstovo nurodytais Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto aktais (dokumentais). Pasak Seimo atstovo, jeigu Konstitucijos 56 straipsnio 2 dalyje *expressis verbis* būtų nustatytas ginčijamas draudimas būti renkamam į Seimą, pagal Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto aktus tai būtų neproporcinga, tačiau Konvencijoje įtvirtintą proporcingumo principą galima įgyvendinti priimant įstatymą ir tai buvo padaryta – nustatytas draudimas asmeniui, nušalintam nuo pareigų apkaltos proceso būdu, ketverius metus būti renkamam į Seimą.

2.4. Pasak suinteresuoto asmens atstovo, pareiškėjas, remdamasis neatitinkančiu Europos Sąjungos teisės ir netaikytinu Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 9.4 punktu, daro teisės klaidą, kai teigia, kad kolizijos su Konvencija, Tarptautiniu pilietinių ir politinių teisių paktu ir Europos Sąjungos sutartimi atvejais nacionalinė konstitucija turi viršenybę. Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje reikalaujama Konvenciją, Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą Lietuvos Respublikos teritorijoje tiesiogiai taikyti net tuo atveju, kai jie prieštarauja nacionalinei konstitucijai. Tiesioginis jų taikymas ir absoliuti viršenybė yra pagal Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnį saugoma vertybė. Remdamasis Europos Bendrijų Teisingumo Teismo 1970 m. gruodžio 17 d. sprendimo *Internationale Handelsgesellschaft*

mbH v. Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel (byla Nr. 11-70) 3 punktu jis teigia, kad šis teismas išaiškino, jog kolizijos tarp Europos teisės ir nacionalinės konstitucijos atveju Europos teisė turi viršenybę.

2.5. Seimo atstovas Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo priėmimą sieja su Konvencijos įgyvendinimu ir tuo aspektu, kad pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo 1991 m. lapkričio 29 d. sprendimo byloje *Vermeire prieš Belgiją* (pareiškimo Nr. 12849/87) 25, 26 punktus šio teismo sprendimuose išaiškinta Konvencija, pasak suinteresuoto asmens – Seimo atstovo, yra tiesiogiai taikoma, kai jos reikalavimai yra pakankamai tikslūs, ir kad Konvencijos galiojimas negali būti stabdomas. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 m. sausio 6 d. sprendimo byloje *Paksas prieš Lietuvą* 110–112 punktai, pasak Seimo atstovo, yra pakankamai tikslūs.

3. Tuo atveju, jei, Konstitucinio Teismo vertinimu, ginčijama Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo nuostata prieštarautų Konstitucijai, suinteresuoto asmens atstovas prašo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą su prejudiciniais klausimais dėl Konvencijos bei Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto tiesioginio taikymo ir ryšio su naryste Europos Sąjungoje pagal Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnį išaiškinimo.

III

Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Seimo narių grupės atstovai Seimo nariai V. P. Andriukaitis, A. Burba, A. Salamakinas iš esmės pakartojo pareiškėjo prašyme išdėstytus argumentus, pateikė papildomus paaiškinimus ir atsakė į klausimus.

Konstitucinio Teismo posėdyje suinteresuoto asmens – Seimo atstovas Seimo narys R. Žemaitaitis iš esmės pakartojo savo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus, pateikė papildomus paaiškinimus ir atsakė į klausimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti, ar Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija), kurioje nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo sprendimo pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai, neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 74 straipsniui, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas 1992 m. liepos 9 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymą. Šis įstatymas buvo ne kartą keičiamas ir

papildomas, *inter alia* Seimo 2000 m. liepos 18 d. priimtu Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo pakeitimo įstatymu, kurio 1 straipsniu Seimo rinkimų įstatymas (1992 m. liepos 9 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) buvo pakeistas ir išdėstytas nauja redakcija. Šiame įstatyme nuostatos, draudžiančios Seimo nariu rinkti asmenį, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, nebuvo.

3. Seimas 2004 m. liepos 15 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2, 88 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, įsigaliojusį 2004 m. rugpjūčio 3 d. Šio įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi Seimo rinkimų įstatymo (2000 m. liepos 18 d. redakcija) 2 straipsnis (2002 m. birželio 20 d. redakcija) buvo papildytas nauja 5 dalimi, kurioje nustatyta: „Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą.“

Taigi Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2004 m. liepos 15 d. redakcija) buvo įtvirtintos šios nuostatos:

1) nustatytas draudimas asmeniui būti renkamam Seimo nariu, jeigu Seimas apkaltos proceso tvarka yra pašalinęs jį iš užimamų pareigų, yra panaikinęs jo Seimo nario mandatą;

2) nustatyta, kad minėtas draudimas visiems Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytiems asmenims, kuriuos Seimas yra pašalinęs iš užimamų pareigų, yra panaikinęs jų Seimo nario mandatą, taikomas esant bet kuriam Konstitucijos 74 straipsnyje nustatytam pagrindui: už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą arba paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas.

4. Iš Seimo rinkimų įstatymo 2, 88 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto aiškinamojo rašto matyti, kad jis parengtas atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

5. Šiame kontekste paminėtina, kad Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) buvo nustatyta: „Respublikos Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo praėjo mažiau kaip 5 metai.“

Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kuriame pripažino, kad:

1) Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalis (2004 m. gegužės 4 d. redakcija), kurioje nustatyta, kad Respublikos Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso

tvarka pašalino iš užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą, – išskyrus nuostatą „jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo praėjo mažiau kaip 5 metai“ ir nuostatą, kad Respublikos Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, – neprieštarauja Konstitucijai;

2) Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) nuostata „jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo praėjo mažiau kaip 5 metai“ prieštarauja Konstitucijos 34 straipsnio 2 daliai, 59 straipsnio 2, 3 dalims, 74 straipsniui, 82 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 2 daliai, 112 straipsnio 6 daliai, įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ 5 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui;

3) Prezidento rinkimų įstatymo 2 straipsnio 2 dalis (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad Respublikos Prezidentu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, prieštarauja Konstitucijos 34 straipsnio 2 daliai, 56 straipsnio 2 daliai, 74 straipsniui, 78 straipsnio 1 daliai.

6. Seimas 2012 m. kovo 22 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymą, įsigaliojusį 2012 m. balandžio 7 d., kuriuo pakeitė Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalį (2004 m. liepos 15 d. redakcija).

Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nustatyta: „Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo sprendimo pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai.“

Taigi Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) yra įtvirtintos šios nuostatos:

1) nustatytas draudimas asmeniui, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka yra pašalinęs iš užimamų pareigų ar panaikinęs jo Seimo nario mandatą, būti renkamam Seimo nariu, jeigu nuo sprendimo pašalinti jį iš užimamų pareigų ar panaikinti jo Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai;

2) nustatyta, kad minėtas draudimas visiems Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytiems asmenims, kuriuos Seimas yra pašalinęs iš užimamų pareigų, yra panaikinęs jų Seimo nario mandatą, taikomas esant bet kuriam Konstitucijos 74 straipsnyje nustatytam pagrindui: už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą arba paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas.

7. Apibendrinant pažymėtina, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) yra nustatytas terminas (ketveri metai nuo sprendimo pašalinti asmenį iš užimamų pareigų ar panaikinti jo Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos), kuriam pasibaigus asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, gali būti renkamas Seimo nariu.

8. Iš Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto aiškinamojo rašto matyti, kad jis buvo parengtas reaguojant į Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimą byloje *Paksas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 34932/04). Šiuo sprendimu Europos Žmogaus Teisių Teismas, ypač atsižvelgdamas į nuolatinį ir negrįžtamą draudimą pareiškėjui būti renkamam į parlamentą, pripažino, kad šis apribojimas yra neproporcingas ir kad buvo pažeistas Konvencijos Protokolo Nr. 1 3 straipsnis.

9. Palyginus pareiškėjo ginčijamą teisinį reguliavimą, nustatytą Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija), su nustatytuoju šio įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2004 m. liepos 15 d. redakcija) matyti, jog jie skiriasi tuo, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) yra nustatytas draudimo būti renkamam Seimo nariu laikas, t. y. Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo sprendimo pašalinti jį iš užimamų pareigų ar panaikinti jo Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai.

II

1. Minėta, kad Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 1¹ straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

2. Konstitucinio Teismo teisinė pozicija (*ratio decidendi*) atitinkamose konstitucinės justicijos bylose turi precedento reikšmę (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d., 2010 m. vasario 9 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad jį saisto jo paties sukurti precedentai ir jo paties suformuota tuos precedentes pagrindžianti oficialioji konstitucinė doktrina (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas, 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. spalio 24 d., 2008 m. vasario 20 d., 2011 m. sausio 6 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas privalo užtikrinti konstitucinės jurisprudencijos tęstinumą (nuoseklumą, neprieštaringumą) ir savo sprendimų prognozuojamumą remdamasis savo jau suformuota oficialiąja konstitucine doktrina bei precedentais (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas, 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai). Nuo Konstitucinio Teismo precedentų, sukurtų priėmus sprendimus konstitucinės justicijos bylose, gali būti nukrypstama ir

nauji precedentai gali būti kuriami tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama; lygiai taip pat ir Konstitucinio Teismo precedentus pagrindžiančios oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos negali būti reinterpretuojamos taip, kad oficialioji konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, jeigu tai nėra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas, 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. spalio 24 d., 2008 m. vasario 20 d., 2011 m. sausio 6 d. nutarimai); jokie Konstitucinio Teismo precedentų pakeitimo ar oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimo negali lemti atsitiktiniai (teisės atžvilgiu) veiksniai (pavyzdžiui, vien Konstitucinio Teismo sudėties pasikeitimas) (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas, 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, jog būtinybę tam tikras oficialias konstitucines doktrininės nuostatas reinterpretuoti taip, kad oficialioji konstitucinė doktrina būtų pakoreguota, gali lemti tik tokios aplinkybės, kaip būtinybė didinti galimybes įgyvendinti asmenų prigimtines bei įgytąsias teises ir teisėtus interesus, būtinybė labiau apginti, apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, poreikis sudaryti palankesnes sąlygas įgyvendinti Konstitucijoje deklaruotus Tautos siekius, kuriais grindžiama pati Konstitucija, būtinybė plėsti konstitucinės kontrolės šalyje galimybes, idant būtų garantuojamas konstitucinis teisingumas, užtikrinta, kad nė vienas teisės aktas (jo dalis), prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktams, neturėtų imuniteto pašalinimui iš teisės sistemos (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimai, 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai).

Oficialiosios konstitucinės doktrinos (jos nuostatų) reinterpretuoti taip, kad ji būtų pakoreguota, yra negalima, konstituciškai neleistina, jeigu tuomet pakeičiama Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistema, sumažinamos Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos garantijos, paneigiama Konstitucijos, kaip vientiso akto, darnios sistemos, samprata, sumažinamos Konstitucijoje įtvirtintos asmens teisių ir laisvių garantijos, pakeičiamas Konstitucijoje nustatytas valdžių padalijimo modelis. Kiekvienas tokio oficialiosios konstitucinės doktrinos reinterpretavimo, kai ji pakoreguojama, atvejis turi būti deramai (aiškiai ir racionaliai) argumentuojamas atitinkamame Konstitucinio Teismo akte (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimai, 2007 m. spalio 24 d. nutarimas).

3. Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime, priimtame konstitucinės justicijos byloje dėl Prezidento rinkimų įstatymo nuostatos atitikties Konstitucijai, atskleidžiant konstitucinę apkaltos sampratą pažymėta:

– Konstitucijoje įtvirtinta tokia valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų sąranga ir jų formavimo tvarka, kad visos valstybės valdžią vykdančios institucijos – Seimas, Respublikos

Prezidentas, Vyriausybė, Teismas, taip pat kitos valstybės institucijos būtų sudaromos tik iš tokių piliečių, kurie be išlygų paklūsta Tautos priimtai Konstitucijai ir kurie eidami savo pareigas besąlygiškai vadovaujasi Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais;

– valstybės pareigūnai turi turėti piliečių – valstybinės bendruomenės pasitikėjimą, tačiau kad piliečiai – valstybinė bendruomenė galėtų pagrįstai pasitikėti valstybės pareigūnais, kad būtų galima įsitikinti, jog visos valstybės institucijos, visi valstybės pareigūnai vadovaujasi Konstitucija, teise ir joms paklūsta, o Konstitucijai, teisei nepaklūstantys asmenys neitų tokių pareigų, kurioms būtinas piliečių – valstybinės bendruomenės pasitikėjimas, yra reikalinga vieša demokratinė valstybės pareigūnų veiklos kontrolė ir atsakomybė visuomenei, apimanti *inter alia* galimybę pašalinti iš užimamų pareigų tuos valstybės pareigūnus, kurie pažeidžia Konstituciją, teisę, asmeninius ar grupinius interesus iškelia virš visuomenės interesų, savo veiksmais diskredituoja valstybės valdžią;

– viena iš valstybės pareigūnų viešos demokratinės kontrolės formų yra konstitucinis apkaltos institutas: pagal Konstitucijos 74 straipsnį už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą arba paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas, tam tikri aukščiausi valstybės valdžios pareigūnai – Respublikos Prezidentas, Konstitucinio Teismo pirmininkas ir teisėjai, Aukščiausiojo Teismo pirmininkas ir teisėjai, Apeliacinio teismo pirmininkas ir teisėjai – apkaltos proceso tvarka gali būti pašalinti iš užimamų pareigų, apkaltos proceso tvarka taip pat gali būti panaikintas Seimo nario mandatas;

– Konstitucijoje įtvirtintas apkaltos – ypatingos parlamentinės procedūros – institutas, konstitucinės sankcijos – pašalinimo iš užimamų pareigų – taikymas Respublikos Prezidentui, Seimo nariams, Konstitucinio Teismo pirmininkui ir teisėjams, Aukščiausiojo Teismo pirmininkui ir teisėjams, Apeliacinio teismo pirmininkui ir teisėjams yra viena iš valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos savisaugos priemonių, toks jos gynimosi nuo minėtų aukščiausių valstybės valdžios pareigūnų, nepaisančių Konstitucijos ir teisės, būdas, kai jiems nebeleidžiama eiti tam tikrų pareigų, nes jie nevykdo savo įsipareigojimo besąlygiškai vadovautis Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, savo veiksmais yra diskreditavę valstybės valdžią.

4. Nagrinėdamas konstitucinės justicijos bylą dėl Prezidento rinkimų įstatymo nuostatos, pagal kurią asmuo negalėjo būti renkamas Respublikos Prezidentu, jeigu nuo jo pašalinimo iš užimamų pareigų ar jo Seimo nario mandato panaikinimo apkaltos proceso tvarka praėjo mažiau kaip 5 metai, atitikties Konstitucijai (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas), Konstitucinis Teismas *inter alia* pažymėjo, kad Seimo narių, Vyriausybės narių, Konstitucinio Teismo teisėjų, kitų teismų teisėjų, valstybės kontrolieriaus priesaika, kaip ir Respublikos Prezidento priesaika, nėra vien formalus ar simbolinis aktas; atsižvelgiant į tai, kad nurodytų valstybės pareigūnų priesaikos institutas, priesaikos turinys yra įtvirtinti Konstitucijoje, šių asmenų

duota priesaika turi konstitucinę teisinę reikšmę ir sukelia konstitucinius teisinius padarinius; nurodytų valstybės pareigūnų priesaikos aktas yra konstituciškai teisiškai reikšmingas ir dėl to, kad duodami priesaiką nurodyti asmenys viešai ir iškilmingai įsipareigoja veikti taip, kaip įpareigoja duota priesaika; nuo priesaikos davimo jiems atsiranda konstitucinė pareiga veikti tik taip, kaip įpareigoja duota priesaika, ir jokiais aplinkybėmis jos nesulaužyti.

Atskleidęs Respublikos Prezidento priesaikos konstitucinę teisinę reikšmę, Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo:

– Konstitucijoje nėra numatyta, kad praėjus kokiam nors laikui Respublikos Prezidentas, kurio veiksmai Konstitucinio Teismo buvo pripažinti šiurkščiai pažeidusiais Konstituciją, o jis pats – sulaužiusiu priesaiką, ir kuris už priesaikos sulaužymą, šiurkštų Konstitucijos pažeidimą Seimo buvo pašalintas iš užimamų pareigų, galėtų būti laikomas nesulaužiusiu priesaikos, šiurkščiai nepažeidusiu Konstitucijos;

– asmuo, kuris buvo išrinktas Respublikos Prezidentu, davė Tautai Respublikos Prezidento priesaiką, po to ją sulaužė, šitaip šiurkščiai pažeisdamas Konstituciją, ir už tai apkaltos proceso tvarka Seimo – Tautos atstovybės buvo pašalintas iš užimamų pareigų, pagal Konstituciją negali dar kartą prisiekti Tautai, nes visada kiltų ir niekada neišnyktų pagrįsta abejonė dėl jo vėl duodamos priesaikos tikrumo ir patikimumo, taigi ir dėl to, ar priesaiką duodantis asmuo Respublikos Prezidento pareigas tikrai vykdys taip, kaip jas vykdyti įpareigoja priesaika Tautai, ar šis asmuo vėl nesulaužys Tautai duotos priesaikos, kitaip tariant, ar šio asmens vėl duodama priesaika Tautai nebus fiktyvi.

Atsižvelgiant į tai, kad pagal Konstituciją prisiekti turi ne tik Respublikos Prezidentas – valstybės vadovas, bet ir Seimo nariai, Vyriausybės nariai, Konstitucinio Teismo teisėjai, kitų teismų teisėjai, valstybės kontrolierius, Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime taip pat konstatuota:

„Konstitucijoje yra įtvirtintas toks teisinis reguliavimas, kai asmuo, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmuo, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, pagal Konstituciją niekada negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, negali užimti Konstitucinio Teismo teisėjo, Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo, kito teismo teisėjo, Vyriausybės nario, valstybės kontrolieriaus pareigų, t. y. negali užimti tokių Konstitucijoje nurodytų pareigų, kurių ėjimo pradžia pagal Konstituciją yra susieta su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu. Kitoks Konstitucijos nuostatų aiškinimas padarytų teisiškai beprasmį, betikslį patį konstitucinį apkaltos už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą institutą, būtų

nesuderinamas su konstitucinės atsakomybės už priesaikos sulaužymą, šiurkštų Konstitucijos pažeidimą esme ir paskirtimi, su Konstitucijoje numatytos priesaikos, kaip konstitucinės vertybės, esme ir paskirtimi, su iš visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo kylančiu reikalavimu, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos, taip pat kitos valstybės institucijos būtų sudaromos tik iš tokių piliečių, kurie be išlygų paklūsta Tautos priimtai Konstitucijai ir kurie, eidami savo pareigas, besąlygiškai vadovaujasi Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais. Kitoks Konstitucijos nuostatų aiškinimas būtų nesuderinamas ir su konstituciniu teisinės valstybės principu, su konstituciniu atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės imperatyvu.“

Konstitucinis Teismas minėtame nutarime pabrėžė, kad Respublikos Prezidento, kaip ir bet kurio kito Konstitucijos 74 straipsnyje nurodyto asmens, sulaužiusio priesaiką, šiurkščiai pažeidusio Konstituciją, pašalinimas iš užimamų pareigų apkaltos proceso tvarka nėra savitikslis; apkaltos instituto konstitucinė paskirtis yra ne tik vienkartinis tokių asmenų pašalinimas iš užimamų pareigų, bet ir daug platesnė – užkirsti kelią asmenims, šiurkščiai pažeidusiems Konstituciją, sulaužiusiems priesaiką, užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje nurodytos priesaikos davimu; apkaltos proceso tvarka pritaikytos konstitucinės sankcijos (konstitucinės atsakomybės) turinį sudaro ir asmens, šiurkščiai pažeidusio Konstituciją, sulaužiusio priesaiką, pašalinimas iš užimamų pareigų, ir iš to išplaukiantis draudimas tokiam asmeniui ateityje užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurias asmuo gali pradėti eiti tik po to, kai duoda Konstitucijoje numatytą priesaiką.

5. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad konstitucinė nuostata, pagal kurią Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmuo, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, yra implicitinė. Ji kyla iš visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo, *inter alia* iš konstitucinio priesaikos instituto, įtvirtinto *inter alia* Konstitucijos 59 straipsnyje, kuriame nėra numatyta, kad praėjus tam tikram laikui asmuo, kurį už priesaikos sulaužymą, šiurkštų Konstitucijos pažeidimą Seimas pašalina iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, galėtų būti laikomas nesulaužiusiu priesaikos, šiurkščiai nepažeidusiu Konstitucijos ir galėtų duoti Seimo nario priesaiką, taip pat iš Konstitucijos 74 straipsnyje įtvirtinto apkaltos instituto. Konstitucinė apkaltos instituto paskirtis – užkirsti kelią asmenims, šiurkščiai pažeidusiems Konstituciją, sulaužiusiems priesaiką, užimti tokias Konstitucijoje numatytas pareigas, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje nurodytos priesaikos davimu, taip užtikrinant, kad visos valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos, taip pat kitos valstybės institucijos būtų sudaromos tik iš tokių piliečių,

kurie be išlygų paklūsta Tautos priimtai Konstitucijai ir kurie, eidami savo pareigas, besąlygiškai vadovaujasi Konstitucija, teise, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais. Atsižvelgiant į tokią konstitucinių priesaikos ir apkaltos institutų sampratą pažymėtina ir tai, kad asmens, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmens, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, rinkimas Seimo nariu pagal Konstituciją būtų beprasmis, nes jis pagal Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalį negalėtų prisiekti būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir įgyti Tautos atstovo teisių.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad konstituciniai apkaltos, priesaikos ir rinkimų teisės institutai yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir integruoti; keičiant bet kurį iš šių institutų elementų būtų keičiamas ir kitų susijusių institutų turinys, t. y. minėtuose konstituciniuose institutuose įtvirtintų vertybių sistema.

6. Konstitucinis Teismas, minėtame 2004 m. gegužės 25 d. nutarime pažymėjęs, kad vienas iš Konstitucijos 74 straipsnyje nustatytų pagrindų, kuriems esant tam tikras tame straipsnyje nurodytas valstybės pareigūnas gali būti pašalintas iš užimamų pareigų, gali būti panaikintas jo Seimo nario mandatas, yra „paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas“, konstatavo, jog:

- nusikaltimo padarymas savaime nereiškia, kad asmuo kartu pažeidė Konstituciją ar sulaužė priesaiką, kad jis savo veikloje nesivadovavo Konstitucija, Tautos ir Lietuvos valstybės interesais ir pan.; kai kurie nusikaltimai gali būti ir tokio pobūdžio, kad tiesiogiai nesisieja su Konstitucijoje numatytos priesaikos sulaužymu, šiurkščiu Konstitucijos pažeidimu;

- iš Konstitucijos 74 straipsnio, 56 straipsnio 2 dalies nuostatų kyla tai, kad nusikaltimas, kuriuo kartu nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, nesukelia tokių pačių konstitucinių teisinių padarinių, kaip nusikaltimas, kuriuo kartu yra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika;

- Konstitucijos 56 straipsnio 2 dalis, pagal kurią asmuo, atlikęs teismo nuosprendžiu paskirtą bausmę, gali būti renkamas Seimo nariu, reiškia, jog Konstitucijoje ne tik nėra nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kuris apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš pareigų už tokio nusikaltimo, kuriuo nebuvo šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, – Konstitucija, darydama minėtą išimtį, *expressis verbis* leidžia tokį asmenį rinkti Seimo nariu.

7. Pamatinis demokratinės teisinės valstybės reikalavimas – Konstitucijos viršenybės principas, įtvirtintas Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai. Šis principas įvairiais aspektais yra įtvirtintas ir

kituose Konstitucijos straipsniuose, *inter alia* 5 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad valdžios galias riboja Konstitucija, taip pat 6 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas (Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d., 2003 m. spalio 29 d., 2004 m. kovo 5 d., 2007 m. kovo 20 d., 2012 m. kovo 29 d. nutarimai). Konstitucijos viršenybės principas reiškia, kad Konstitucija teisės aktų hierarchijoje užima išskirtinę – aukščiausią – vietą; joks teisės aktas negali prieštarauti Konstitucijai; niekam neleidžiama pažeisti Konstitucijos; konstitucinė tvarka turi būti ginama; pati Konstitucija įtvirtina mechanizmą, leidžiantį nustatyti, ar teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja Konstitucijai; šiuo atžvilgiu Konstitucijoje įtvirtintas Konstitucijos viršenybės principas yra neatsiejamai susijęs su konstituciniu teisinės valstybės principu – universaliu konstituciniu principu, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija; Konstitucijos viršenybės principo pažeidimas reikštų, kad yra pažeidžiamas ir konstitucinis teisinės valstybės principas (Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d., 2003 m. spalio 29 d., 2004 m. kovo 5 d., 2007 m. kovo 20 d. nutarimai, 2009 m. lapkričio 20 d. sprendimas).

8. Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis). Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos principai ir normos sudaro darnią sistemą, kad nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima aiškinti taip, kad būtų iškreiptas arba paneigtas kurios nors kitos konstitucinės nuostatos turinys, nes taip būtų iškreipta viso konstitucinio reguliavimo esmė, pažeista Konstitucijoje įtvirtinta vertybių pusiausvyra.

Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą konstatuota, kad pagal Konstituciją įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas; būtent Konstitucinis Teismas formuoja oficialiąją konstitucinę doktriną: Konstitucinio Teismo aktuose yra aiškinamos Konstitucijos nuostatos – normos bei principai; oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje yra *inter alia* atskleidžiama įvairių konstitucinių nuostatų turinys, jų tarpusavio sąsajos, konstitucinių vertybių pusiausvyra, konstitucinio teisinio reguliavimo, kaip vienos visumos, esmė. Konstitucinis Teismas, oficialiai aiškindamas Konstituciją, turi užtikrinti Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą jos vientisumą.

Konstitucinio Teismo įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją, savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą kyla iš pačios Konstitucijos: kad galėtų nustatyti, ar tiriami teisės aktai (jų dalys) neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams, ir priimti sprendimą, Konstitucinis Teismas turi konstitucinius įgaliojimus oficialiai aiškinti ir tiriamus teisės aktus, ir minėtus aukštesnės galios teisės aktus; kitoks Konstitucinio Teismo įgaliojimų aiškinimas paneigtų pačią Konstitucinio Teismo konstitucinę paskirtį (Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas, 2010 m. gegužės 3 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje ne kartą konstatavo, kad pagal Konstituciją visi Konstitucinio Teismo aktai, kuriuose aiškinama Konstitucija – formuojama oficialioji konstitucinė

doktrina, savo turiniu saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas (pareigūnus) (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas, 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. birželio 6 d. nutarimai, 2008 m. spalio 14 d. sprendimas). Visi teisę kuriantys ir taikantys subjektai, taikydami Konstituciją, privalo paisyti oficialiosios konstitucinės doktrinos, jie negali aiškinti Konstitucijos nuostatų kitaip, nei savo aktuose yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas; priešingu atveju būtų pažeistas konstitucinis principas, kad įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas, būtų nepaisoma Konstitucijos viršenybės, sudarytos prielaidos atsirasti teisės sistemos nesuderinamumui (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas, 2006 m. kovo 28 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimai).

9. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos byloje pažymėtina, jog aiškindamas Konstitucijos 107 straipsnio 1, 2 dalių nuostatas, konstitucinį teisinės valstybės principą, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad:

– Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas suponuoja teisės aktų hierarchiją, kurioje Konstitucija užima išskirtinę vietą; teisinėje valstybėje draudžiama žemesnės galios teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruotų su nustatytu aukštesnės galios teisės aktuose, *inter alia* pačioje Konstitucijoje;

– Konstituciniam Teismui pripažinus įstatymą (jo dalį), kitą Seimo teisės aktą (jo dalį), Respublikos Prezidento aktą (jo dalį), Vyriausybės teisės aktą (jo dalį) prieštaraujančiu Konstitucijai, atitinkamą teisės aktą išleidusioms valstybės institucijoms – Seimui, Respublikos Prezidentui, Vyriausybei – pagal Konstituciją yra draudžiama vėliau priimtais įstatymais bei kitais teisės aktais vėl nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas);

– priimant naujus, keičiant ir (arba) papildant jau priimtus įstatymus, kitus teisės aktus, visus teisėkūros subjektus saisto Konstitucinio Teismo jurisprudencija, *inter alia* joje (Konstitucinio Teismo aktų motyvuojamosiose dalyse) suformuota oficialioji konstitucinė doktrina – Konstitucijos nuostatų (Konstitucijos normų ir principų) oficiali samprata (oficialus išaiškinimas), kiti Konstitucinio Teismo aktuose išdėstyti teisiniai argumentai (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2005 m. sausio 19 d. nutarimai, 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas, 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. vasario 1 d. sprendimai, 2010 m. gegužės 13 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimai); įstatymų leidėjas, leisdamas naujus, keisdamas, papildydamas galiojančius įstatymus, negali neatsižvelgti į oficialiai paskelbtame ir įsigaliojusiam Konstitucinio Teismo nutarime išdėstytą Konstitucijos nuostatų sampratą, kitus teisinius argumentus (Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimai);

– Konstitucinio Teismo nutarimo pripažinti teisės aktą ar jo dalį nekonstituciniu galia negali

būti įveikta pakartotinai priėmus tokį pat teisės aktą ar jo dalį (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2006 m. kovo 28 d., 2006 m. birželio 6 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. liepos 4 d. sprendimai).

Iš Konstitucijos 107 straipsnio 1, 2 dalių *inter alia* kyla draudimas vėliau priimtais įstatymais ir kitais teisės aktais vėl nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris nesiderina su Konstitucinio Teismo aktuose išdėstyta Konstitucijos nuostatų samprata. Jeigu vis dėlto įstatymų leidėjas priimtų įstatymą, kuriuo nepaisoma šio draudimo, toks įstatymas negalėtų būti teisėtu pagrindu įgyti atitinkamas teises ar teisinį statusą. Kitoks Konstitucijos 107 straipsnio 1, 2 dalių aiškinimas būtų nesuderinamas *inter alia* su Konstitucijos viršenybės principu, konstituciniais valdžių padalijimo, teisinės valstybės principais. Be to, tai būtų nesuderinama ir su bendroju teisės principu *ex injuria jus non oritur* (neteisės pagrindu teisė neatsiranda).

III

1. Minėta, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymas, kuriuo nustatytas šioje byloje ginčijamas teisinis reguliavimas, buvo priimtas reaguojant į Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2011 m. sausio 6 d. sprendimą byloje *Paksas prieš Lietuvą* (pareiškimo Nr. 34932/04), kuriame nuolatinis ir negrižtamas draudimas asmeniui, apkaltos proceso tvarka pašalintam iš pareigų už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą, būti renkamam į Seimą buvo pripažintas neproporcingu ir pažeidžiančiu Konvencijos Protokolo Nr. 13 straipsnyje įtvirtintą teisę kandidatuoti į įstatymų leidybos instituciją. Sprendime pažymėta, kad šis draudimas turi konstitucinį pagrindą (110 punktas).

Taip pat minėta, kad konstitucinė nuostata, pagal kurią Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmuo, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, yra implicitinė ir kyla iš visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo, *inter alia* iš konstitucinio priesaikos instituto, įtvirtinto *inter alia* Konstitucijos 59 straipsnyje, taip pat iš Konstitucijos 74 straipsnyje įtvirtinto apkaltos instituto; asmens, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmens, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, rinkimas Seimo nariu pagal Konstituciją būtų beprasmiškas, nes toks asmuo pagal Konstitucijos 59 straipsnio 2 dalį negalėtų prisiekti būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir įgyti Tautos atstovo teisių.

Taigi minėtas Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas reiškia, kad Konvencijos Protokolo Nr. 1 3 straipsnio nuostatos tiek, kiek jos suponuoja Lietuvos Respublikos tarptautinį įsipareigojimą garantuoti asmens, kurio Seimo nario mandatas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą buvo panaikintas apkaltos proceso tvarka, taip pat asmens, kuris už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų, teisę būti išrinktam Seimo nariu, yra nesuderinamos su Konstitucijos, *inter alia* jos 59 straipsnio 2 dalies ir 74 straipsnio, nuostatomis.

2. Konvencija ir tam tikri jos protokolai, *inter alia* jos Protokolas Nr. 1, yra Seimo ratifikuotos įsigaliojusios Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys. Konvencija ratifikuota Seimo 1995 m. balandžio 27 d. priimto Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ 1 straipsniu, Lietuvai ji įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d. Konvencijos Protokolas Nr. 1 Seimo ratifikuotas 1995 m. gruodžio 7 d. priimto Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos pirmojo protokolo ratifikavimo ir Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ papildymo“ 1 straipsniu, Lietuvai jis įsigaliojo 1996 m. gegužės 24 d.

Pagal Konvencijos 1 straipsnį Lietuvos Respublika privalo garantuoti kiekvienam jos jurisdikcijai priklausančiam asmeniui Konvencijoje įtvirtintas teises ir laisves, o pagal Konvencijos 46 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublika privalo vykdyti galutinį Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimą kiekvienoje byloje, kurios šalis ji yra; tai taikytina ir Konvencijos Protokole Nr. 1 įtvirtintoms teisėms ir laisvėms bei Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimams bylose, susijusiose su šiomis teisėmis ir laisvėmis (pagal šio protokolo 5 straipsnį jo 1–4 straipsniai laikomi papildomais Konvencijos straipsniais ir visos Konvencijos nuostatos taikomos pagal tai). Pabrėžtina, kad Konvencija ir jos protokolai buvo sudaryti *inter alia* remiantis suverenios valstybių lygybės principu; Konvencijos žmogaus teisių apsaugos sistema nacionalinių teisinių sistemų atžvilgiu yra subsidiari.

Šiame kontekste pažymėtina, kad valstybėms, Konvencijos ir jos protokolų dalyvėms, tenka pagrindinė atsakomybė už veiksmingą Konvencijos ir jos protokolų įgyvendinimą, todėl jos turi plačią diskreciją pasirinkti Konvencijos ir jos protokolų taikymo bei įgyvendinimo, *inter alia* Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų vykdymo, būdus ir priemones. Tačiau tokią diskreciją riboja valstybių teisinių sistemų, *inter alia* jų konstitucijų, ypatumai, susiję su nustatyta tarptautinės ir nacionalinės (vidaus) teisės derinimo sistema, taip pat pagal Konvenciją ir jos protokolus

garantuojamų žmogaus teisių ir laisvių pobūdis (*inter alia* Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos 2007 m. sausio 15 d. sprendimas byloje *Sisojeva ir kt. prieš Latviją* (pareiškimo Nr. 60654/00); 2001 m. sausio 18 d. sprendimas byloje *Chapman prieš Jungtinę Karalystę* (pareiškimo Nr. 27238/95).

Taip pat pažymėtina, jog Europos Žmogaus Teisių Teismas įsteigtas siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi įsipareigojimų, kuriuos aukštosios susitariančiosios šalys prisiėmė pagal Konvenciją ir jos protokolus (Konvencijos 19 straipsnis); šio teismo jurisdikcija apima visus Konvencijos ir jos protokolų aiškinimo bei taikymo klausimus, jam pateikiamus kreipiantis pagal Konvencijos 33, 34, 46 ir 47 straipsnius (Konvencijos 32 straipsnio 1 dalis), t. y. Konvencijos ir jos protokolų aiškinimo bei taikymo klausimus, kylančius nagrinėjant tarpvalstybines bylas ir individualias peticijas dėl Konvencijos ir jos protokolų nuostatų bei jose įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, aiškinant Europos Žmogaus Teisių Teismo priimtus sprendimus ir teikiant konsultacines išvadas Konvencijos ir jos protokolų nuostatų aiškinimo teisiniais klausimais.

Taigi Europos Žmogaus Teisių Teismas atlieka papildomą vaidmenį įgyvendinant Konvenciją ir jos protokolus; jis nepakeičia nacionalinių teismų kompetencijos ir jurisdikcijos, nėra apeliacinė ar kasacinė instancija jų sprendimų atžvilgiu. Nors Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, aktuali ir Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui, jo jurisdikcija nepakeičia Konstitucinio Teismo įgaliojimų oficialiai aiškinti Konstituciją.

3. Minėta, kad valstybių, Konvencijos ir jos protokolų dalyvių, diskreciją pasirinkti Konvencijos ir jos protokolų taikymo bei įgyvendinimo, *inter alia* Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų vykdymo, būdus ir priemones riboja *inter alia* jų konstitucijų ypatumai, susiję su nustatyta tarptautinės ir nacionalinės (vidaus) teisės derinimo sistema. Šiame kontekste pažymėtina, kad Lietuvoje taikoma paralelinė tarptautinės ir vidaus teisės derinimo sistema, kuri grindžiama taisykle, kad tarptautinės sutartys transformuojamos šalies teisinėje sistemoje (inkorporuojamos į ją) (Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d., 1997 m. gruodžio 18 d. nutarimai). Pagal Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalį tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis. Aiškindamas šią Konstitucijos nuostatą Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad ji reiškia, jog Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys įgyja įstatymo galią (Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada, 1995 m. spalio 17 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai, 2002 m. balandžio 25 d., 2004 m. balandžio 7 d. sprendimai). Taigi Lietuvos teisinėje sistemoje Konvencija turi įstatymo galią (Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas). Įstatymo galią turi ir jos Protokolas Nr. 1.

Pažymėtina ir tai, kad, kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, doktrininė nuostata, jog Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys įgyja įstatymo galią, negali būti aiškinama kaip reiškianti, esą Lietuvos Respublika gali nesilaikyti savo tarptautinių sutarčių, jeigu jos įstatymuose ar

konstituciniuose įstatymuose yra nustatytas kitoks teisinis reguliavimas negu nustatytasis tarptautinėmis sutartimis (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas). Konstitucijoje taip pat yra įtvirtintas principas, kad tais atvejais, kai nacionalinės teisės aktas (aišku, išskyrus pačią Konstituciją) nustato tokį teisinį reguliavimą, kuris konkuruoja su nustatytuoju tarptautinėje sutartyje, turi būti taikoma tarptautinė sutartis (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d., 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimai). Taigi tais atvejais, kai Seimo ratifikuotoje įsigaliojusioje tarptautinėje sutartyje įtvirtintas teisinis reguliavimas konkuruoja su nustatytuoju Konstitucijoje, tokios tarptautinės sutarties nuostatos taikymo atžvilgiu neturi pirmumo.

4. Vadinasi, vidaus teisėje įgyvendinant tarptautinius Lietuvos Respublikos įsipareigojimus būtina atsižvelgti į Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą Konstitucijos viršenybės principą. Kaip pabrėžė Konstitucinis Teismas, Lietuvos Respublikos teisinė sistema grindžiama tuo, kad Konstitucijai neturi prieštarauti joks įstatymas ar kitas teisės aktas, taip pat ir Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys, nes Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Negalioja joks įstatymas ar kitas aktas priešingas Konstitucijai.“ Ši konstitucinė nuostata pati savaime negali padaryti negaliojančiu įstatymo ar tarptautinės sutarties, bet ji reikalauja, kad jų nuostatos neprieštarautų Konstitucijos nuostatomis (Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada, 1995 m. spalio 17 d. nutarimas); priešingu atveju Lietuvos Respublika negalėtų užtikrinti tarptautinių sutarčių šalių teisių, kylančių iš sutarčių, teisinės gynybos, o tai savo ruožtu trukdytų įgyvendinti įsipareigojimus pagal sudarytas tarptautines sutartis (Konstitucinio Teismo 1995 m. spalio 17 d. nutarimas). Tai taikytina ir Konvencijai (bei jos protokolams); priešingu atveju Lietuvos Respublika negalėtų užtikrinti Konvencijoje pripažįstamų teisių ir laisvių teisinės gynybos (Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada).

5. Minėta, kad nuo Konstitucinio Teismo precedentų, sukurtų priėmus sprendimus konstitucinės justicijos bylose, gali būti nukrypstama ir nauji precedentai gali būti kuriami tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama; oficialiosios konstitucinės doktrinos (jos nuostatų) reinterpretuoti taip, kad ši doktrina būtų pakoreguota, negalima, konstituciškai neleistina, jeigu tuomet būtų pakeičiama Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistema, sumažinamos Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos garantijos, paneigiama Konstitucijos, kaip vientiso akto, darnios sistemos, samprata.

Taip pat minėta, kad konstituciniai apkaltos, priesaikos ir rinkimų teisės institutai yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir integruoti; pakeitus bet kurį iš šių institutų elementą būtų pakeistas ir kitų susijusių institutų turinys, t. y. visuose minėtuose konstituciniuose institutuose įtvirtintų vertybių sistema. Lietuvos Respublikos teisinė sistema grindžiama tuo, kad Konstitucijai neturi prieštarauti joks įstatymas ar kitas teisės aktas, taip pat ir Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys.

Vadinasi, Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimas pats savaime negali būti konstituciniu pagrindu reinterpretuoti (koreguoti) oficialiąją konstitucinę doktriną (jos nuostatas), jeigu tokia reinterpretacija, kai nėra atitinkamų Konstitucijos pataisų, iš esmės pakeistų visuminį konstitucinį teisinį reguliavimą (*inter alia* konstitucinių institutų – apkaltos, priesaikos ir rinkimų teisės – integruotumą), taip pat pažeistų Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistemą, sumažintų Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos garantijas.

6. Kita vertus, pabrėžtina, kad pagarba tarptautinei teisei, t. y. sava valia priimtų tarptautinių įsipareigojimų laikymasis, pagarba visuotinai pripažintiems tarptautinės teisės principams (taip pat ir principui *pacta sunt servanda*), yra atkurtos nepriklausomos Lietuvos valstybės teisinė tradicija ir konstitucinis principas (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas). Vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis Lietuvos Respublika privalo pagal *inter alia* Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalį.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos 135 straipsnio 1 dalies Lietuvos Respublikai kyla pareiga pašalinti minėtą Konvencijos Protokolo Nr. 1 3 straipsnio nuostatų nesuderinamumą su Konstitucijos, *inter alia* jos 59 straipsnio 2 dalies ir 74 straipsnio, nuostatomis. Atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, Lietuvos teisinė sistema grindžiama Konstitucijos viršenybės principu, vienintelis būdas pašalinti šį nesuderinamumą – priimti atitinkamą (-as) Konstitucijos pataisą (-as).

IV

Dėl Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 74 straipsniui, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti, ar Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija) neprieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 2 daliai, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 74 straipsniui, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Abejonę dėl Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) atitikties Konstitucijai pareiškėjas grindžia tuo, kad, jo manymu, Seimas, priimdamas ginčijamą įstatymą, nesivadovavo oficialiąja konstitucine doktrina, išdėstyta Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime, priimtame konstitucinės justicijos byloje dėl Prezidento rinkimų įstatymo nuostatos, kuri iš esmės analogiška ginčijamai Seimo rinkimų įstatymo nuostatai. Pareiškėjo nuomone, Seimas, nustatydamas tokį pat teisinį reguliavimą, koks jau buvo pripažintas antikonstituciniu, viršijo Konstitucijoje nustatytas Seimo galias, įstatymu nustatė kitokį nei Konstitucijoje asmens, apkaltos proceso tvarka pašalinto iš užimamų pareigų ar netekusio Seimo nario mandato, išrinkimo į Seimą teisinį reguliavimą, atvirai ignoravo minėtą Konstitucinio Teismo

nutarimą ir mėgino įveikti jį įstatymu.

3. Minėta, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nustatyta: „Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, jeigu nuo sprendimo pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai.“

Minėta ir tai, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) yra nustatytas terminas (ketveri metai nuo sprendimo pašalinti asmenį iš užimamų pareigų ar panaikinti jo Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos), kuriam pasibaigus asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą, gali būti renkamas Seimo nariu.

4. Kaip konstatuota Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime, kuriame suformuluota teisinė pozicija (*ratio decidendi*) turi precedento reikšmę ir saisto Konstitucinį Teismą, pagal Konstituciją asmuo, kuris šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, padarė tokį nusikaltimą, kuriuo kartu šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, ir dėl to apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų ar buvo panaikintas jo Seimo nario mandatas, pagal Konstituciją niekada negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, niekada negali užimti Konstitucinio Teismo teisėjo, Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo, kitų teismų teisėjo, Vyriausybės nario, valstybės kontrolieriaus pareigų, t. y. niekada negali užimti tokių Konstitucijoje nurodytų pareigų, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu.

Taigi Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nustatytas teisinis reguliavimas nesiderina su Konstitucijos reikalavimu, kad asmuo, kuris šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ir dėl to apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš užimamų pareigų ar buvo panaikintas jo Seimo nario mandatas, niekada nebūtų renkamas Seimo nariu.

5. Konstatuotina, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata, pagal kurią asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą pašalino iš užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą, praėjus ketveriems metams gali būti renkamas Seimo nariu, yra pažeidžiama: Konstitucijos 59 straipsnio 2, 3 dalys, kuriose įtvirtinta Seimo nario priesaikos esmė ir jos paskirtis; įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ 5 straipsnis, kuriame nustatyta Seimo nario priesaika; Konstitucijos 82 straipsnio 1 dalis, kurioje įtvirtinta Respublikos Prezidento priesaikos esmė ir jos paskirtis; Konstitucijos 104 straipsnio 2 dalis, įtvirtinanti Konstitucinio Teismo teisėjo priesaiką; Konstitucijos 112 straipsnio 6 dalis, įtvirtinanti asmens, paskirto teisėju, priesaiką; Konstitucijos 74 straipsnis, kuriame nustatyta Seimo teisė apkaltos

proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą pašalinti iš užimamų pareigų Respublikos Prezidentą, Konstitucinio Teismo pirmininką ir teisėjus, Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus, panaikinti Seimo nario mandatą; Konstitucijos 34 straipsnio 2 dalis, kurioje nustatyta, kad teisę būti išrinktam nustato Konstitucija ir rinkimų įstatymai. Nurodyta Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata taip pat yra pažeidžiamas konstitucinis teisinės valstybės principas.

6. Minėta, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) *inter alia* nustatyta, kad draudimas asmeniui, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka yra pašalinęs iš užimamų pareigų ar panaikinęs jo Seimo nario mandatą, būti renkamam Seimo nariu, jeigu nuo sprendimo pašalinti jį iš užimamų pareigų ar panaikinti jo Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai, visiems Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytiems asmenims, kuriuos Seimas yra pašalinęs iš užimamų pareigų, yra panaikinęs jų Seimo nario mandatą, yra taikomas esant bet kuriam Konstitucijos 74 straipsnyje nustatytam pagrindui: už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą arba paaiškėjus, kad padarytas nusikaltimas.

Minėta ir tai, kad nusikaltimo padarymas savaime nereiškia, jog asmuo kartu pažeidė Konstituciją ar sulaužė priesaiką; kai kurie nusikaltimai gali būti ir tokio pobūdžio, kad tiesiogiai nesisieja su Konstitucijoje numatytos priesaikos sulaužymu, šiurkščiu Konstitucijos pažeidimu.

Vadinasi, pagal Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalį (2012 m. kovo 22 d. redakcija) Seimo nariu ketverius metus negali būti renkamas ir toks asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą.

7. Kaip minėta, Konstitucijos 56 straipsnio 2 dalis, pagal kurią asmuo, atlikęs teismo nuosprendžiu paskirtą bausmę, gali būti renkamas Seimo nariu, reiškia, jog Konstitucijoje ne tik nėra nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kuris apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš užimamų pareigų, buvo panaikintas jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nebuvo šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, – Konstitucija, darydama minėtą išimtį, *expressis verbis* leidžia tokį asmenį rinkti Seimo nariu.

Taigi Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija), pagal kurią Seimo nariu negali būti renkamas ir toks asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, yra nustatytas kitoks reikalavimas (sąlyga) asmeniui, kuris gali būti renkamas Seimo nariu, negu tas, kuris įtvirtintas Konstitucijoje.

8. Konstatuotina, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio

nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, nesiderina: su Konstitucijos 74 straipsniu, kuriame nustatyta Seimo teisė apkaltos proceso tvarka už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą pašalinti iš užimamų pareigų Respublikos Prezidentą, Konstitucinio Teismo pirmininką ir teisėjus, Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus, panaikinti Seimo nario mandatą; su Konstitucijos 56 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, nebaigęs atlikti bausmės pagal teismo paskirtą nuosprendį; su Konstitucijos 34 straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatyta, kad teisę būti išrinktam nustato Konstitucija ir rinkimų įstatymai.

9. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad:

1) Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „jeigu nuo sprendimo pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai“ prieštarauja Konstitucijos 34 straipsnio 2 daliai, 59 straipsnio 2, 3 dalims, 74 straipsniui, 82 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 2 daliai, 112 straipsnio 6 daliai, įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ 5 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui;

2) Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, prieštarauja Konstitucijos 34 straipsnio 2 daliai, 56 straipsnio 2 daliai, 74 straipsniui.

10. Kaip minėta, Konstitucinis Teismas 2004 m. gegužės 25 d. nutarime konstatavo, kad pagal Konstituciją asmuo, kuris šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, padarė tokių nusikaltimų, kuriuo kartu šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką, ir dėl to apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš Respublikos Prezidento, Konstitucinio Teismo pirmininko ir teisėjo, Aukščiausiojo Teismo pirmininko ir teisėjo, Apeliacinio teismo pirmininko ir teisėjo pareigų ar buvo panaikintas jo Seimo nario mandatą, pagal Konstituciją niekada negali būti renkamas Respublikos Prezidentu, Seimo nariu, niekada negali užimti Konstitucinio Teismo teisėjo, Aukščiausiojo Teismo teisėjo, Apeliacinio teismo teisėjo, kitų teismų teisėjo, Vyriausybės nario, valstybės kontrolieriaus pareigų, t. y. niekada negali užimti tokių Konstitucijoje nurodytų pareigų, kurių ėjimo pradžia yra susijusi su Konstitucijoje numatytos priesaikos davimu.

Minėta, jog Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) įtvirtintas teisinis reguliavimas *inter alia* reiškia, kad asmuo, kurį Seimas už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą, praėjus ketveriems metams gali būti renkamas Seimo nariu, taip pat kad Seimo nariu negali būti renkamas toks asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš

užimamų pareigų, panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą.

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad:

1) Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „jeigu nuo sprendimo pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai“ prieštarauja Konstitucijos 34 straipsnio 2 daliai, 59 straipsnio 2, 3 dalims, 74 straipsniui, 82 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 2 daliai, 112 straipsnio 6 daliai, įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ 5 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui;

2) Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, prieštarauja Konstitucijos 34 straipsnio 2 daliai, 56 straipsnio 2 daliai, 74 straipsniui.

Taigi konstatuotina, kad Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nustatęs minėtą teisinį reguliavimą, kuriuo ignoruojama Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarime atskleista konstitucinės atsakomybės už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą, priesaikos sulaužymą samprata ir nepaisoma to, kad pagal Konstituciją *inter alia* Seimo nariu niekada negali būti renkamas asmuo, kuris šiurkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ir dėl to apkaltos proceso tvarka buvo pašalintas iš užimamų pareigų ar buvo panaikintas jo Seimo nario mandatas, įstatymų leidėjas mėgino įveikti Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimo galią ir pažeidė iš Konstitucijos 107 straipsnio 1, 2 dalių kylantį draudimą vėliau priimtais įstatymais ir kitais teisės aktais vėl nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris nesiderina su Konstitucinio Teismo nutarime išdėstyta Konstitucijos nuostatų samprata, Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą Konstitucijos vientisumo principą, 7 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą Konstitucijos viršenybės principą, viršijo Konstitucijoje nustatytus savo įgaliojimus ir pažeidė konstitucinius valdžių padalijimo, teisinės valstybės principus.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad:

1) Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija) nuostata „jeigu nuo sprendimo pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai“ prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalims, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui;

2) Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija) tiek, kiek joje nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra

šiurkščiai pažeista Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, prieštarauja Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalims, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalies (2012 m. kovo 22 d. redakcija; Žin., 2012, Nr. 42-2042) nuostata „jeigu nuo sprendimo pašalinti iš užimamų pareigų ar panaikinti Seimo nario mandatą įsigaliojimo dienos nepraėjo ketveri metai“ prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalims, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 34 straipsnio 2 daliai, 59 straipsnio 2, 3 dalims, 74 straipsniui, 82 straipsnio 1 daliai, 104 straipsnio 2 daliai, 107 straipsnio 1, 2 dalims, 112 straipsnio 6 daliai, Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ 5 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 2 straipsnio 5 dalis (2012 m. kovo 22 d. redakcija; Žin., 2012, Nr. 42-2042) tiek, kiek joje nustatyta, kad Seimo nariu negali būti renkamas asmuo, kurį Seimas apkaltos proceso tvarka pašalino iš užimamų pareigų ar panaikino jo Seimo nario mandatą už tokio nusikaltimo, kuriuo nėra šiurkščiai pažeista Lietuvos Respublikos Konstitucija, sulaužyta priesaika, padarymą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio 1, 2 dalims, 6 straipsnio 1 daliai, 7 straipsnio 1 daliai, 34 straipsnio 2 daliai, 56 straipsnio 2 daliai, 74 straipsniui, 107 straipsnio 1, 2 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Bieliūnas
Toma Birmontienė
Pranas Kuconis
Gediminas Mesonis
Ramutė Ruškytė
Egidijus Šileikis
Algirdas Taminskas
Romualdas Kęstutis Urbaitis
Dainius Žalimas